

ОСТАПЧУК

Ярослав Миколайович
yarikost@mail.ru

УДК 336.71

МІСЦЕ ТА РОЛЬ РИНКУ МБК В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

PLACE AND ROLE OF INTERBANK CREDIT MARKET IN THE BANKING SYSTEM ACTIVITY

к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

Стаття присвячена визначенню особливого місця міжбанківського кредитного ринку в інфраструктурі банківської системи. Обґрунтовано систему взаємовідносин банків, яка створює такі явища як міжбанківський кредит (МБК) та ринок МБК, охарактеризовано специфіку ролі останнього в контексті класифікації МБК на три види: позички, позики та депозити.

Стаття посвячена определению особого места межбанковского кредитного рынка в инфраструктуре банковской системы. Обосновано систему взаимоотношений банков, которая создает такие явления как межбанковский кредит (МБК) и рынок МБК, охарактеризовано специфику роли последнего в контексте классификации МБК на три вида: ссуды, займы и депозиты.

The article is devoted to defining a special place of inter-bank credit market in the infrastructure of banking system. There is set out a system of relationship banks, which creates phenomena such as interbank credit (MBC) and the market MBC, described the role of the market MBC in the specific context of classification of MBC into three types: loans, mutuums and deposits.

Ключові слова: ринок, банк, кредит, позичка, позики, депозит

Ключевые слова: рынок, банк, кредит, ссуда, займ, депозит

Keywords: market, bank, credit, loan, mutuuum, deposit

ВСТУП

Вже сам факт того, що частка міжбанківських кредитів в загальних структурах кредитів та зобов'язань комерційних банків України займає вагоме місце (коливаючись у межах відповідно 10 та 30 %) засвідчує доцільність вивчення міжбанківського кредиту (МБК) і тенденцій ринку МБК. Проте має місце невідповідність сучасного рівня практичного використання та науково-теоретичного відношення до зазначених процесів. У вітчизняній економічній літературі не приділено достатньо уваги розкриттю як сутнісних аспектів міжбанківського кредиту, так і ролі його ринку на мікро- та макроекономічному рівні. Це спричинює необхідність комплексного дослідження кредитних відносин безпосередньо між банками, а також ролі ринку МБК в управлінні банківською системою та грошовим оборотом України.

МЕТА РОБОТИ полягає у комплексному аналізі ролі ринку МБК в діяльності банківської системи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є вітчизняні та зарубіжні наукові праці, законодавчі та нормативні акти, матеріали періодичних видань, ресурси Internet тощо. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення наукових підходів та вимог законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Безперечно, що як і кредит в цілому, міжбанківський кредит також не тільки має внутрішню сутність, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Проте, на відміну від кредиту в цілому, основні напрямки та механізми відповідної взаємодії власне міжбанківського кредиту не визначають окремі його функції.

Справа в тім, що, як визнано в економічній науці, *функції* сприяють консолідації предмету (в нашому випадку – кредиту) як цілісного явища і виокремленню його з інших економічних явищ [1, с.398], й “функцію породжує не форма чи різновид кредиту, а його сутність як єдиної економічної категорії” [2, с.189]. А відтак не можуть існувати і якісь особливі функції міжбанківського кредиту.

Через це відверто дивує, коли погоджуючись з таким станом речей, професор А. Косой все-таки визнає існування специфічної функції МБК. В ній, на думку автора, узагальнено віддзеркалюються притаманні міжбанківському кредиту властивості (він поділяє їх на - фундаментальну, функціональну¹

¹ До функціональних властивостей МБК автор відносить:

1. перерозподіл банківських ресурсів між сегментами фінансового ринку;
2. перерозподіл ресурсів для кредитування галузей матеріального виробництва (завдяки здатності МБК розширювати ресурсну базу для кредитування таких галузей);

та екстремальну). Обґрунтовується такий підхід твердженням, що “кожна форма, вид та різновид кредиту має поряд з загальними властивостями свої особливі функціональні прояви” [3, с.32].

Не заперечуючи правомірність останнього твердження, ми не погоджуємося із інтерпретованим науковцем з нього висновком. В економічній науці згадані “функціональні прояви”, тобто прояви впливу кредиту на навколишнє середовище, прийнято вважати *роллю* кредиту. Саме в останній проявляються специфічні особливості форм та видів кредиту на кшталт результату загальної “роботи”, яку він виконує в суспільстві (тобто результату його функцій) [1, с.398]. Тому прояв притаманних міжбанківському кредиту властивостей цілком і повністю слід шукати в його специфічній ролі.

Оскільки в результаті еволюції суспільства загальною системою організації відносин економічних суб'єктів є ринок, то й роль відносин з приводу МБК найповніше простежується у відповідному секторі цієї системи – ринку МБК.

Враховуючи результати проведеного дослідження пізнання та розкриття сутності міжбанківського кредиту [11-13], на нашу думку, найбільш вдалим визначенням міжбанківського кредитного ринку може бути наступне: **Ринок МБК – є сектором ринку, на якому за допомогою міжбанківських кредитів здійснюється купівля-продаж грошей й формується їх попит, пропозиція та ціна.**

Таке визначення відбиває особливе місце міжбанківського кредитного ринку як елементу *інфраструктури банківської системи*, яка має міжбанківське призначення, забезпечує координацію та об'єднання зусиль банків в статусі суб'єктів грошового ринку, тобто створює оптимальні умови для виконання банками своїх функцій.

Даний підхід обґрунтований тим, що на грошовому ринку, як економічному середовищі, в якому функціонують банки, вони виступають фінансовими посередниками між продавцями та покупцями грошей, тим самим реалізуючи свою роль в економіці. Посередницька ж місія банків і зумовлює потребу в формуванні відносин безпосередньо між ними самими. І хоч спектр таких відносин досить різноманітний, одне з провідних місць серед них займають кредитні відносини.

Особлива система взаємовідносин банків у процесі купівлі-продажу такого товару як гроші і створює такі явища як міжбанківський кредит та міжбанківський кредитний ринок. Виконуючи роль фінансових інструментів, які забезпечують на грошовому ринку рух визначального його об'єкту – грошей, інструментарій МБК (міжбанківські позички, позики та депозити) виступає безпосередньо засобом за допомогою якого здійснюються операції на відповідному секторі грошового ринку - ринку МБК. На останньому присутні всі невід'ємні атрибути будь-якого сегменту явища ринку: продавці

і покупці, попит і пропозиція, ціна тощо. Завдяки їх органічному поєднанню і створюється механізм функціонування самого ринку.

Учасників ринку МБК традиційно можна поділити на *основних* та *неосновних*.

Особливістю перших є те, що всі покупці та продавці є виключно банками (або їх об'єднаннями). В залежності від рівня, на якому вони знаходяться в банківській системі (статус центрального або комерційного банку), ринок МБК можна розділити по лінії: *центрального* банк – банки, та *ринку II-го рівня* – безпосередніх зв'язків між комерційними банками (тобто банками II-го рівня банківської системи).

До неосновних учасників цього ринку відносяться інформаційні, аналітичні, дилінгові і т.п. центри, системи платежів та комунікацій тощо, що утворюють *інфраструктуру ринку*, тобто обслуговують та забезпечують його нормальне функціонування. До цієї групи учасників, але відособлено, відносяться й регулюючі органи, які мають своїм завданням правове впорядкування діяльності його учасників.

Специфічні форми прояву на ринку МБК мають і такі явища як **попит та пропозиція**.

Ринок МБК, будучи складовою ринку взагалі, підпорядковується такому загально визнаному закону останнього як формування попитом пропозиції. Тому розпочнемо дослідження ролі ринку МБК з цілей та факторів попиту з боку банків, керуючись якими останні визначають потребу у виході на даний ринок в якості покупців.

Будучи підвидом банківського кредиту, міжбанківський кредит аналогічно може сприяти безперервному кругообороту та нагромадженню капіталу. Тому з позицій відтворення суспільного капіталу ринок МБК також можна умовно поділяти на *ринок капіталу* і *ринок грошей* залежно від характеру (цілей) використання кредиту² кредитором.

Проте поділ попиту на ринку МБК між грошима і капіталом автоматично не повторює і не співпадає з аналогічним поділом попиту на загальному ринку банківських кредитів. Це зумовлено відмінностями в призначеннях цих ринків та ресурсів, які на них торгуються. Наприклад, на ринку МБК через позички та депозити задовольняється переважно попит на гроші, а не на капітал. Виключення з цього складають тільки субординовані та синдикувані (консорціумні) кредити. І лише позики фактично завжди, як і в неміжбанківському випадку, зберігають виключно попит на капітал.

Зупинимось на зазначених особливостях ринку МБК більш детально.

Ключовою властивістю ринку МБК є **здатність міжбанківського кредиту бути одним з найзручніших джерел забезпечення ліквідності банків**.

3. забезпечення короткострокової ліквідності та підвищення платоспроможності банків-позичальників.
4. прискорення мультиплікації кредиту.

² Зважаючи на запропоноване нами родово-видове співвідношення кредиту та позички, існуюче в науці виділення позички капіталу та позички грошей [Див.: 1, с.407] застосовано по відношенню до кредиту загалом.

Підтримання зокрема миттєвої ліквідності банку такими інструментами як міжбанківська позичка та депозит здійснюється найкраще за будь-які інші з інструментів управління пасивами. Цьому сприяє можливість високої оперативності одержання даного джерела коштів, оскільки кредитоотримувач адресно звертається до можливих потенційних продавців ресурсів, бізнес яких до того ж спеціалізовано передбачає подібну практику.

Разом з тим міжбанківські позички та депозит можуть мати дещо різну ефективність при вирішенні проблеми ліквідності. Відмінність між ними спричинюється тим, що на отриманні міжбанківські депозити поширюється вимога обов'язкового резервування, а на міжбанківські позички – ні³. З цієї причини за рівності номінальних обсягів цих двох джерел, перше з них реально забезпечуватиме ліквідність банку в меншій мірі ніж друге⁴. В той же час, враховуючи дану обставину та те, що організатором (тобто виконавцем всієї роботи з оформлення й обслуговування) депозиту виступає кредитоотримувач, а не як за позички – кредитор, депозитна ставка на ринку МБК традиційно нижча за позичкову. Тому, ефективність обох інструментів слід прораховувати в кожному конкретному випадку, враховуючи зазначені обставини⁵.

Позикові ж інструменти на ринку МБК, попри навіть свою перевагу перед попередніми двома в силу можливості випуску на пред'явника, не використовуються для підтримання миттєвої ліквідності банку через управління пасивами зважаючи на притаманні їм більш вагомий ніж зазначена перевага недоліки.

Найменш підходить для забезпечення вказаної ролі емісія облігацій. Справа в тім, що технологія їх випуску та реєстрації порівняно з рештою інструментів ринку МБК набагато складніша, що суттєво погіршує оперативність даного ресурсу та удорожчує його⁶.

Ще більш істотною незручністю облігацій у зазначеній ролі є фіксація в них самостійно визначених кредитоотримувачем умов - номіналу

³ Крім субординованого боргу [4, п.1.5].

⁴ А відповідно збільшена сума міжбанківського депозиту логічно збільшить ціну залучення.

⁵ Інша поширена відмінність банківських позички та депозиту як-то наявність в позичці забезпечення та цільового характеру є відсутньою в ситуації використання міжбанківських позичок та депозитів в якості інструментів для управління миттєвою ліквідністю банку. Головно через надто короткостроковий характер позичкових відносин відповідні принципи кредитування не витримуються, й це зрівнює ризик неповернення вартості як наданої в позичку, так і розміщеної в депозит.

⁶ До того ж, наприклад, в Україні для здійснення банками емісії облігацій недостатньо (на відміну від інших міжбанківських кредитних інструментів) наявності банківської ліцензії, а потрібно ще й отримання письмового дозволу НБУ [5, гл.2, 4], що вимагає від таких банків відповідності дотримання додатковим вимогам .

інструменту, його строків, ціни тощо. Тому використання цього інструменту суттєво наражається на ризик нерозміщення на ринку через складність віднайти бажаючих співпрацювати виключно на вказаних умовах. Але, обов'язковість даної процедури принципова, в протилежному разі облігація втратила б свій зв'язок з позикою й перетворилась би на позичку. Саме дана незручність являється ключовою і для непопулярності в тій же ролі позик, оформлених депозитними сертифікатами та векселями, хоча останні й не мають притаманних облігаціям організаційних емісійних ускладнень⁷.

Таким чином, враховуючи досліджені найбільш просту та ймовірність реалізації, найзручнішим з інструментів міжбанківського кредиту у ролі підтримання миттєвої ліквідності банку слід виділити позичку.

Разом з тим стратегія підтримання миттєвої ліквідності банку через управління пасивами, навіть такими оперативними як МБК, за ефективністю поступається аналогічній стратегії через управління активами. Пов'язано це насамперед з ризиком доступності міжбанківських кредитів, який визначається емпірично відповідного ринку. Особливе значення це має для невеликих банків. Але й банкам з високою діловою репутацією та добре диверсифікованою діяльністю доволі ризиковано залежати від доступу до, хоч би й попередньо обумовлених, відкритих міжбанківських кредитних ліній та овердрафтів по кореспондентським рахункам. В силу ряду як об'єктивних, так і суб'єктивних причин ймовірна ситуація, коли навіть за підвищення відсоткових ставок ринок МБК може не дати змоги в необхідний час і в необхідній кількості одержати ліквідні кошти.

Поряд з цим, стратегія трансформації високоліквідних активів, що загальновідомо має незначний ризик, навіть за умови можливості бути вартісно дорожчою, є традиційно зручнішим підходом. Проте, в силу існуючої з приводу активів дилеми "ліквідність - прибутковість", застосування його обмежено певною мірою. А тому, попри первинність стратегії управління миттєвою ліквідністю через високоліквідні активи поряд із відповідною стратегією через отримання міжбанківських кредитів, переважна більшість банків зупиняє свій вибір на компромісному варіанті їх інтеграції.

На потребу банків у забезпеченні миттєвої ліквідності впливають різні як зовнішні (тобто загальносистемні), так і внутрішні (тобто пов'язані з

⁷ Звичайно це не виключає, що підтримання миттєвої ліквідності банку такими позиковими інструментами як депозитні сертифікати та векселі може наражатись на труднощі з причинені законодавчим обмеженням відповідного їх використання в окремій країні. Наприклад, в Україні депозитними сертифікатами на пред'явника оформляються лише депозити на строк більше ніж 30 днів [6, п.1 гл.4], а будь-які фінансові (в тому числі й банківські) векселі випускати взагалі заборонено [7, ст.4].

діяльністю самого банку) чинники [8, с.410]. Серед сформованих цими чинниками потреб у миттєвій ліквідності можна виділити основні дві: відновлення порушених банком нормативних вимог центрального банку та забезпечення здатності банку відповідати за своїми зобов'язаннями. Незадоволення першої з зазначених потреб породжує штрафні санкції регулюючих органів, а другої – погіршує стан платоспроможності банку, після втрати якої відновити довіру до нього з боку клієнтів майже неможливо.

Відтак, очевидно, що постійна увага з боку менеджменту банку до проблеми миттєвої ліквідності, підтримуватиме й значущість ролі ринку міжбанківських кредитів через використання останніх як джерела ліквідності.

При забезпеченні потреб банків у **поточній та короткостроковій ліквідності** роль МБК зазнає певних змін. Із збільшенням строку кредиту він все більше набуває якості джерела капіталу. У зв'язку з цим, значення оперативності одержання даного джерела коштів поступово втрачається, поступаючись іншому важливому чиннику попиту на МБК з боку банків - його ціні. В результаті, відбуваються зміни й в структурі відповідних фінансових інструментів згідно їх черговості за привабливістю.

Так, наприклад, у ролі забезпечення поточної ліквідності за інших рівних умов позичковий інструмент через вищу вартість вже програє депозитному. Поширення ж на позички на ринку МБК принципу забезпечення та цільового використання (на відміну від депозиту) ще більше посилює вказану тенденцію.

А для забезпечення короткострокової ліквідності кредитоотримувача більшої популярності набувають навіть інструменти позики. Нівелювання емісійно-організаційних ускладнень завдяки достатності часу для випуску таких інструментів, на фоні можливості фіксації в них самостійно визначених емітентом умов⁸, відчутно посилюють зацікавленість останнього в позиці.

В той же час, стратегія підтримання поточної та короткострокової ліквідності банку, на відміну від миттєвої, за допомогою управління пасивами вже не поступається стратегії за допомогою управління активами, а в деяких випадках навіть виграє. Так, якщо використання ліквідних коштів здійснюватиметься через пасивні операції (наприклад, через виконання зобов'язань по депозитних рахунках, по платежах до бюджету, виплатах дивідендів тощо), ефективність застосування тієї чи іншої стратегії управління ліквідністю може ще коливатись в залежності від решти обставин. Та якщо використання ліквідних коштів здійснюватиметься через активні операції

(наприклад, на задоволення кредитних заявок клієнтів, для купівлі цінних паперів, валюти і т.п. фінансових активів), найчастіше виграє вибір стратегії управління пасивами. Адже, в іншому разі – трансформуючи активи – банк, як правило, в сукупності несе більші витрати: по-перше, сам продаж ліквідних активів супроводжується певними витратами (на кшталт комісійних брокерам та курсових різниць), а також банк втрачає майбутні доходи, які могли б бути згенеровані такими активами.

Щойно наведене цілком стосується МБК як елементу пасивів, до того ж якому належить як раз провідна роль в порівнянні даних стратегій. Ми вже казали вище, що такому прояву сприяє більша реальність одержання даного джерела коштів порівняно з іншими пасивами. Не даремно розуміння стратегії підтримання ліквідності банку за допомогою управління пасивами нерідко зводять до стратегії так званого “запозичення ліквідності”, найголовнішими джерелами якого виділяють міжбанківський кредит [7, с.417].

Поширенню підходів до використання міжбанківських джерел коштів в управлінні ліквідністю банку сприяла *концепція пріоритетних стосунків із клієнтами* [7, с.111], яка в багатьох країнах світу набула розвитку в 60-70-ті роки. Банківська практика переконливо довела необхідність надавати клієнтам усі кредити з допустимим рівнем ризику, які принесуть прибуток, навіть у разі дефіциту необхідних ресурсів. Якщо ж наявних коштів недостатньо, то банку слід виходити за їх придбанням на ринок МБК.

У сучасній міжнародній практиці відповідний погляд став панівним, що сприяє утвердженню його і в Україні. Правда, необхідно умовою застосування стратегії запозичення ліквідності є вільний доступ до міжнародних ринків МБК. З причини обмеження такого доступу більшість вітчизняних банків сьогодні зупиняє свій вибір на стратегії збалансованого управління ліквідністю – як за допомогою пасивів, так і активів. Проте національний міжбанківський кредитний ринок при цьому задіюється максимально.

Дрібні та середні банки (які переважають в Україні) хоч і менше сумарно, але частіше ніж великі користуються послугами ринку МБК. Їх діяльність слабо диверсифікована, а відповідно - більш уразлива при несподіваних діях клієнтури та сезонних коливаннях грошових потоків. Поряд з цим їм доводиться витримувати більш жорстку конкуренцію. Зрозуміло, що вони намагаються використати всі можливості, наприклад, для надання кредиту клієнтам, в тому числі залучаючи кошти на міжбанківському кредитному ринку. Останній по суті являється об'єктивно необхідною передумовою існування таких банків.

Крім розглянутої ролі ринку МБК в забезпеченні банків ліквідністю є підстави говорити про ще одну його роль, яка проявляється в *можливості збільшувати ресурсну базу банків для розширення їх активної діяльності*. Така двоїстість ролі ринку МБК базується на розподілі його на дві складові –

⁸ В тому числі й такої як неможливість вимоги кредитором дострокового повернення коштів, чого позбавлені депозитні та позичкові відносин. Як наслідок впевненість кредитоотримувача в стабільності залучених в позику ресурсів суттєво допомагає йому планувати їх використання.

ринок грошей і ринок капіталів. Якщо через ринок грошей задовольняються потреби банків у додатковій ліквідності, тобто в «коротких» грошах, то через ринок капіталів - у «довгих» грошах, тобто в капітальних ресурсах. Потреби банків в останніх формуються головно під впливом двох видів чинників: необхідності нарощування власної ресурсної бази банків, яка безпосередньо в українських банків є надто слабкою; активності зростання попиту на «довгі» гроші з боку клієнтів банків.

Разом з тим якщо наявність потреби банків у «довгих» грошах не викликає сумнівів, то рішення про необхідність виходу на ринок МБК з метою скористання його здатністю задовольняти відповідні потреби має бути зважено на недоліки відповідних банківських зобов'язань. Адже зазначена роль ринку МБК поряд із наданням банкам додаткових можливостей у розширенні ресурсної бази одночасно наражає їх на певні ризики, які можуть мати відчутні негативні наслідки. Перш за все слід враховувати, що міжбанківські кредити призводять до подорожчання ресурсів банку, оскільки є дорожчими за основні його ресурсні джерела - депозити господарюючих суб'єктів та домогосподарств, що відповідно зменшує прибутковість бізнесу. Крім того, значна питома вага міжбанківського кредиту у загальному обсязі боргових зобов'язань не сприяє їх диверсифікації. Оптимальне значення такої частки є біля 20% [9, с.98]. Інакше будь-які пертурбації на ринку МБК можуть поставити кредитоотримувача у суттєву залежність від тих банків, які мають вільні ресурси і продають їх на ринку.

Звичайно бувають випадки, коли банки змушені звертатись на ринок МБК з причини обмеженого доступу до інших джерел капіталу. На жаль, тут нічим зарадити, й банківській системі приходится пристосовуватись до існуючої дійсності, адже змінити її вона не в змозі. Але в її силах не сприяти кризовій ситуації переорієнтуванням на спекулятивні угоди (тобто арбітраж) на ринку МБК.

Арбітражні операції на ринку МБК мають мотивом спекулятивний прибуток за рахунок різниці між цінами купівлі і продажу кредитів (наприклад, на різних майданчиках) та за рахунок диференціації ставок за кредитами різної категорії строковості. Поряд з цим, арбітражні операції банків спричинюють зростання ставок за кредитами для кінцевих кредитоотримувачів, що негативно характеризує ринок МБК.

Крім цього, арбітражні операції характеризуються високим ступенем ризику. Мультиплікація строку кредиту ускладнює прогнозування ситуації. Різкі амплітуди коливань ставок на ринку МБК можуть спричинити загальну невпевненість та ймовірність виникнення на ринку паніки.

Зосередження діяльності банку в сфері арбітражних операцій на ринку МБК призводить до збільшення системного ризику в банківській справі, який може спричинити глобальну міжбанківську кризу, а через крах банків - й загальноекономічну кризу.

На сучасному ринку МБК завдяки розвитку міжбанківських комунікацій відбувається істотне зниження можливостей банків з проведення арбітражної діяльності. Розповсюдження комп'ютерних та інформаційних технологій дозволяє всім учасникам ринку досить точно визначати його ємність та рівень цін, що суттєво знижує дохід від здійснення арбітражних операцій.

Проте економічні передумови для арбітражу з МБК взагалі не зникли. Вони підтримуються існуючими відмінностями в рівнях процентних ставок на міжнародних і національних ринках МБК. Найбільш очевидним останнім часом в Україні стає факт заробляння банками, що мають доступ до міжнародних ринків МБК, прибутків від спрямування відповідних коштів в середину банківської системи країни, яка потерпає від дефіциту ресурсів на внутрішньому грошовому ринку.

Проведений аналіз досі стосувався ролі МБК в діяльності банків-кредитоотримувачів. Але не менш важливу роль МБК відіграє і в діяльності банків-кредиторів. Тому актуальним є дослідження цілей та факторів, які визначають **пропозицію** відповідних фінансових інструментів з боку банків і потреби останніх у виході на ринок у якості продавців.

Розібрана ситуація з арбітражними операціями дає можливість не повертатись до них, а зосередитись на міжбанківських кредитах, що надаються за рахунок небанківських джерел.

Звичайно, що **ключовою ціллю банків-кредиторів на ринку МБК**, як і на інших кредитних ринках, є **отримання прибутку**. Та в силу особливостей самого ринку МБК на ньому діє ряд специфічних чинників одержання прибутку, яких нема на інших ринках.

Справа в тім, що багато угод на ринку носить надто короткостроковий характер - до місяця, зі значною часткою взагалі одноденних. Цьому сприяє висока питома вага на ринку МБК попиту на гроші як миттєву ліквідність. Розміщення в МБК закумуляованих для іншого використання, а до того часу вільних ресурсів, навіть на зовсім короткі строки, може стати додатковим джерелом доходу для банків. Подібні оборотки з «надто-короткими» грошима спонукаються досить низькою власною ризикованістю й в першу чергу з причини відносної надійності таких кредитоотримувачів як банки. До того ж альтернативних варіантів розміщення не так вже й багато. Наприклад, валютний та фондовий ринки за спокійного розвитку такої можливості банкам не дають зважаючи на істотне обмеження допустимої строковості розміщення коштів, що лише тимчасово є вільними.

Зрозуміло, що зі збільшенням терміну міжбанківських кредитів починає діяти так зване «золоте банківське правило», яке встановлює взаємозалежність між ризиком та дохідністю активів. Відтоді, МБК поступається більш дохідним банківським активам, й слугує переважно для диверсифікації ризиків активних операцій банку.

З цього випливає **друга ціль виходу банків-кредиторів на ринок МБК** - **забезпечення**

диверсифікації їх активів, досягнення якої відіграє важливу роль в стабілізації банківської діяльності.

Разом з тим ефективність ролі ринку МБК в реалізації зазначеної цілі банків має певні межі, які обумовлюються оптимальним розміром питомої ваги міжбанківського кредиту серед інших банківських активів. Порушення принципу оптимального розміру МБК буде не просто заважати відповідному використанню цього інструменту в управлінні активами, а навіть привносити зворотній ефект - спричинення погіршення диверсифікації активних операцій банків.

Характерно, що іноді банки, навіть усвідомлюючи можливий руйнівний вплив надмірного захоплення проведенням активних операцій на ринку МБК, не зменшують частку цих операцій в силу якихось об'єктивних обставин. Так, до подібного банків може спонукати несприятлива економічна атмосфера, що проявляється в тимчасовій відсутності напрямків вигідного розміщення вільних ресурсів. Наприклад, кризовий стан вітчизняної економіки свого часу суттєво обмежував банківський перерозподіл ресурсів в реальний сектор економіки. Мала кількість надійних клієнтів⁹, особливо у невеликих банків, ускладнювала розміщення вільних коштів й вела до збільшення питомої ваги МБК у активах. В основі зацікавленості банків у цих операціях було керування принципом, що краще мати невеликі прибутки від міжбанківського кредитування, ніж наражатись на істотний ризик при кредитуванні в своїй більшості агонізуючого вітчизняного виробництва. На той самий результат працювали й нерозвиненість ринку цінних паперів України та недоступність для наших банків діяльності за межами країни.

Слід також відмітити, що **на макрорівні** роль ринку міжбанківських кредитів проявляється через зміну ситуації в інших сегментах грошового ринку та в економіці у цілому внаслідок перерозподілу грошових потоків в рамках всієї банківської системи.

Оскільки на ринок МБК впливають всі сегменти грошового ринку й він відчутно реагує на зміни у фінансовій сфері, то стан його кон'юнктури стає об'єктивним віддзеркаленням їх поточного стану. Аналіз ситуації на ринку МБК дозволяє визначити, з чим пов'язані коливання попиту та пропозиції грошей. По його стану можна робити висновки про стан в цілому економіки, що важливо для аналітичних досліджень на макроекономічному рівні.

По-друге, його аналіз є особливо цінним для здійснення прогнозів. Він є основою для прогнозування динаміки подальших змін інших індикаторів грошового ринку. Оскільки кризова ситуація в банківській системі починається передусім зі сфери МБК, на цій основі виявляється сформульована професором А.Косим "екстремальна властивість МБК в якості вибухового імпульсу

⁹Тут і надалі в оперуванні поняттям «клієнти банків» ми виходимо з його бухгалтерського розуміння під яке не підпадають такі контрагенти банків як інші банки [див. 10]. До цього нас спонукає відокремлення останніх в банківській статистиці, якою ми користуємось в дослідженні.

економічної кон'юнктури" [3, с.32]. Відтак, ставки МБК являються суттєвим **макроекономічним індикатором**.

Враховуючи зазначене, цілком закономірна увага до ринку МБК з боку центральних банків в розробці та реалізації їх монетарної політики. Кредитні операції центрального банку з банками другого рівня належать до методів державного управління і є інструментом впливу на економічні процеси. Безпосереднє регулювання грошового ринку за допомогою зазначеного інструменту здійснюється через створення умов, за яких посилюються чи послаблюються стимули економічних суб'єктів до певної поведінки. Такий ефект забезпечується зміною процентної політики й процедури проведення відповідних кредитних операцій центрального банку.

Окрім чисто фінансових цілей діяльністю на ринку МБК банки можуть виконувати й інші задачі, що стоять перед ними. Зокрема, одержувати досвід і нагромаджувати інформацію необхідні банку для роботи на інших сегментах грошового ринку або для переходу до нових видів фінансової діяльності.

Оскільки ринок МБК вчить оперативно реагувати на зміни ситуацій на грошовому ринку, він надає банкам можливість відпрацювати багато методів та отримати різноманітні навички банківського менеджменту в режимі системного підходу, сприяє ефективному поєднанню різних видів банківських операцій. Вочевидь, що практика з МБК може легко бути трансформована в діяльність по іншим міжбанківським операціям, наприклад, пов'язаним з хеджуванням, здійсненням клірингових розрахунків тощо. Ринок МБК сприяє також створенню різноманітних міжбанківських об'єднань, посиленню прозорості банківської діяльності, поліпшенню співробітництва банків.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження встановлено, що для кредитоотримувачів основними факторами виходу на ринок МБК є здатність останнього бути одним з найзручніших джерел забезпечення ліквідності банків та можливість через ринок МБК збільшити ресурсну базу банків для розширення їх активної діяльності. В свою чергу для кредиторів основними факторами виходу на ринок МБК є отримання прибутку та забезпечення диверсифікації активів. Разом з тим обґрунтовано також роль ринку МБК як макроекономічного індикатора, як інструмента впливу центрального банку на економічні процеси та як засобу, що забезпечує банкам досягнення багатьох не фінансових цілей.

Отже, функціонування ринку МБК забезпечує банкам досягнення багатьох цілей, які виходять за межі простого розміщення коштів або пошуку джерел ресурсів. Завдяки цьому ринку відбувається подальше поглиблення перерозподілу ресурсів через механізм фінансового посередництва, досягається зміцнення і скоординованість зв'язків між банками, що діють на економічних засадах, і тим самим підвищують адекватність функціонування банківської системи потребам розвитку економіки в умовах ринку. Це дає підстави розглядати ринок МБК як

специфічний, суто економічний елемент інфраструктури банківської системи. З розвитком в Україні ринкових відносин його прояв неухильно розширюється.

Список використаних джерел

1. Гроші та кредит: підручник / [М.І. Савлук, А.М.Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.]; за заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
2. Деньги, кредит, банки: учебник / Под ред. О.И. Лаврушина. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М.: Финансы и статистика, 2003. – 464 с.
3. Косой А.М. Межбанковский кредит / А.М. Косой // Деньги и кредит. - 2000. - № 2 - С. 31-39.
4. Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні: постанова Правління НБУ: затверджена 11.12.2014 № 806: за станом на 23.11.2015 р. / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14>
5. Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів: постанова Правління НБУ: затверджена 08.09.2011 № 306: за станом на 23.11.2015 р. / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11>
6. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: постанова Правління НБУ: затверджена 03.12.2003 р. № 516: за станом на 23.11.2015 р. / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
7. Про обіг векселів в Україні: закон України: прийнятий 5.04.2001 р. № 2374-III: за станом на 23.11.2015 року / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Примостка Л.О. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
9. Аналіз банківської діяльності: підручник / [А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.]; за ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.
10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: постанова Правління НБУ: затверджена 17.06.2004 р. № 280: за станом на 23.11.2015 р. / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
11. Остапчук Я. Уніфікація правового та економічного визначення кредиту / Я. Остапчук // Економіст. - 2008. - №3. - С. 42-44.
12. Остапчук Я. До питання уніфікації визначення кредиту / Я. Остапчук // Економіст. - 2008. - №4. - С. 69-71.
13. Остапчук Я.М. Вплив визначення банківського кредиту на його класифікацію / Я.М. Остапчук // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. пр. - К.: КНЕУ, 2008. - Вип. 11 - С. 123-130.